

॥ ॐ ॥

श्रीदैवासुरसंपद्विभागयोगः ॥

गीता सुगीता कर्तव्या किमन्यैः शास्त्रसंग्रहेः ।
या स्वयं पद्मनाभस्य मुखपद्माङ्गिनिःसृता ॥

॥ श्रीभगवत्स्मरणपाठशालार्थम् ॥

पोताना गोलोकवासी बंधु नृसिंहदास
शामजीना स्मरणार्थ

धर्मार्थ छपावनार
शेठ दुर्लभदास शामजी.

सर्व हक्क लेखकने स्वाधीन छे.

प्रकाशकः—शेठ दुर्लभदास शामजी, संघवीरचदन, सैडहस्ट रोड, मुंबई.

मुद्रकः—वितामण रामराम देवळे, “ मुंबईवैभव ” प्रेस,
सैडहस्ट रोड, मिरापुरा, मुंबई

संवत् १९७८

शके १८४३

अधिकारीओने विना मूल्य.

C-७५५

श्रीभगवानुवाच ।

अभयं सत्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः ।
दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम् ॥ १ ॥
अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागः शान्तिरपैशुनम् ।
दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलम् ॥ २ ॥
तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता ।
भवन्ति संपदं दैवीमभिजातस्य भारत ॥ ३ ॥
वृद्धो कर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च ।
अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ॥ ४ ॥
दैवी संपद्विमोक्षाय निबन्धायासुरी मता ।
मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोऽसि पाण्डव ॥ ५ ॥
द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च ।
दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरः पार्थ मे शृणु ॥ ६ ॥
प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः ।
न शौचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥ ७ ॥
असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ।
अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहेतुकम् ॥ ८ ॥
एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः ।
प्रभवन्त्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥ ९ ॥
काममाश्रित्य दुष्पूरं दम्भमानमदान्विताः ।
मोहाद्गृहीत्वाऽसद्व्याहान्प्रवर्तन्तेऽशुचिब्रताः ॥ १० ॥
चिन्तामपरिमेयां च प्रलयान्तामुपाश्रिताः ।
कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः ॥ ११ ॥
आज्ञापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपरायणाः ।
ईहन्ते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान् ॥ १२ ॥
इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम् ।
इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥ १३ ॥

ગુજરાત વિદ્યાર્થીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૭૫૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દેવાસુર સંપત્તિ (૧૭૭૫)

વિષય ક્ષેત્ર : દેશી

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

११/१/११

(અવતરણિકા.)

પંદરમા અધ્યાયમાં ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણે ‘યો મામેવમસ્ય મૂઢો જાનાતિ પુરુષોત્તમમ્’ - ‘જે મુમુક્ષુ મોહરહિત થયો અને મને પુરુષોત્તમને એ પ્રમાણે જાણે છે’ એમ કહેલું છે તેથી મુમુક્ષુએ ભગવાન્ના એ પુરુષોત્તમ સ્વરૂપને જાણવું જોઈએ; પરંતુ ભગવાન્ના તે સ્વરૂપના જ્ઞાનને માટે કેવા અધિકારની જરૂર છે અર્થાત્ કેવી સંપત્તિવાળા અધિકારી હોયો તેને જાણી શકે છે એવી અર્જુનને શંકા થાય તો તે સ્વરૂપના જ્ઞાનને માટે દેવી અને આસુરી સંપત્તિમાંથી દેવી સંપત્તિ કારણભૂત હોવાથી તેનાજ સ્વીકાર કરવો જોઈએ અને આસુરી સંપત્તિ ત્યાગ કરવા જોઈએ હોવાથી તેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ એમ જણાવવા માટે પંદરમા અધ્યાયનો આરંભ કરે છે.

॥ श्रीः ॥

ભગવાન્ દેવી સંપત્તિ ઉત્તમ હોવાથી મુમુક્ષુએ તેનેજ
અહણ કરવી જોઈએ એમ જણાવવા પ્રથમ દેવી સંપત્તિનું
વર્ણન કરે છે.

॥ શ્લોકઃ ૧ ॥

શ્રીભગવાનુવાચ—શ્રીભગવાન્ કહે છે.

અમયં સત્ત્વસંશુદ્ધિર્જ્ઞાનયોગવ્યવસ્થિતિઃ ।

દાનં દમશ્ચ યજ્ઞશ્ચ સ્વાધ્યાયસ્તપ આર્જવમ્ ॥ ૧ ॥

પદાનિઃ—અમયમ્ સત્ત્વસંશુદ્ધિઃ જ્ઞાનયોગવ્યવસ્થિતિઃ ।

દાનમ્ દમઃ ચ યજ્ઞઃ ચ સ્વાધ્યાયઃ તપઃ આર્જવમ્ ॥ ૧ ॥

અન્વયાર્થઃ—અમયમ્ નિર્ભયપણું સત્ત્વસંશુદ્ધિઃ અન્તઃ-
કરણની શુદ્ધિ જ્ઞાનયોગવ્યવસ્થિતિઃ જ્ઞાન અને યોગમાં તત્પર
રહેવું દાનમ્ દાન દમઃ બાહ્યેન્દ્રિયોનો નિગ્રહ ચ અને યજ્ઞઃ
શ્રોતસ્માર્ત યજ્ઞ ચ અને સ્વાધ્યાયઃ વેદનું અધ્યયન તપઃ શારી-
રશક્તિ તપ (અને) આર્જવમ્ સરળતા;

માવાર્થઃ ।

શ્રીભગવાન્ કહે છેઃ—હે અર્જુન ! નિમિત્ત હોવા છતાં
પણ પોતાના મનમાં ભય ઉત્પન્ન થવા ન દેવે! અથવા બીજાને
ભય ન આપવો એ અભય, અન્યને ઠગવા માટે માયા રચવી

અથવા પ્રપંચ કરવા વિગેરેથી મુક્ત રહેવા રૂપ અન્તઃકરણની શુદ્ધિ એ સત્ત્વશુદ્ધિ, શાસ્ત્રોમાંથી ગુરુદ્વારા આત્મજ્ઞાન મેળવી ઇન્દ્રિયાદિને નિયમમાં રાખી તેમાં તત્પર રહેવું એ જ્ઞાનયોગ-વ્યવસ્થિતિ, યથાશક્તિ દાન આપવું તે દાન, ઇન્દ્રિયોને બહારના વિષયોમાંથી રોકવી એ દમ, દર્શ પોર્ણમાસ્ય, અગ્નિહોત્ર વિગેરે શ્રોતસ્માર્ત યજ્ઞ કરવા એ યજ્ઞ, નિત્ય વેદાધ્યયન કરવું એ સ્વાધ્યાય, કાયિક, વાચિક, માનસિક ચાન્દ્રાયણાદિ તપ કરવું એ તપ અને હ્રમેશાં સરળતાથી વર્તવું એ આર્જવ; ૧.

॥ શ્લોક: ૨ ॥

અહિંસા સત્યમક્રોધસ્ત્યાગ: શાન્તિરપૈશુનમ્ ।

દયા ભૂતેષ્વલોલુપ્ત્વં માર્દવં હીરચાપલમ્ ॥ ૨ ॥

પદાનિ: —અહિંસા સત્યમ્ અક્રોધ: ત્યાગ: શાન્તિ: અપૈશુનમ્ ।

દયા ભૂતેષુ અલોલુપ્ત્વમ્ માર્દવમ્ 'હી: અર્ચાપલમ્ ॥ ૨ ॥

અન્વયાર્થ:—અહિંસા હિંસા ન કરવી તે સત્યમ્ સત્ય અક્રોધ: ક્રોધ ન કરવો ત્યાગ કર્મફલનો ત્યાગ શાન્તિ: અન્તઃકરણનો નિગ્રહ અપૈશુનમ્ ચાડી ન કરવી ભૂતેષુ સર્વ પ્રાણીઓ-પર દયા દયા અલોલુપ્ત્વમ્ નિર્લોભપણું માર્દવમ્ કોમલતા હી: લઘ્વ (અને) અર્ચાપલમ્ ચંચળતારહિતપણું;

માવાર્થ: ।

વળી યજ્ઞ સિવાય મન, વાણી કે કર્મથી કોઈ પણ પ્રાણીની હિંસા ન કરવી એ અહિંસા, યથાર્થ ગોલવું એ સત્ય, અન્ય તરફથી કારણ છતાં પણ ક્રોધ ન કરવો એ અક્રોધ, નિત્ય

નૈમિત્તિક કર્મોના ફલોનો ત્યાગ કરવો એ ત્યાગ, પાછળથી કોઈની પણ સત્ય અથવા અસત્ય નિંદા ન કરવી એ અપૈશુન્ય, સર્વ પ્રાણીઓ પર દયા રાખવી એ દયા, કોઈ પણ પ્રકારનો લોભ ન રાખવો એ અલોભત્વ, કોમળપણું રાખવું તે માર્દવ, લજ્જા રાખવી એ હ્રી અને ઇન્દ્રિયોને વિષયો તરફ ન જવા દેવી એ અચાપલ; ૨.

॥ શ્લોકઃ ૩ ॥

તેજઃ ક્ષમા ધૃતિઃ શૌચમદ્રોહો નાતિમાનિતા ।

ભવન્તિ સંપદં દૈવીમભિજાતસ્ય ભારત ॥ ૩ ॥

પદાનિઃ—તેજઃ ક્ષમા ધૃતિઃ શૌચમ્ અદ્રોહઃ નં અતિમાનિતા ।

ભવન્તિ સંપદમ્ દૈવીમ્ અભિજાતસ્ય ભારત ॥ ૩ ॥

અન્વયાર્થઃ—તેજઃ તેજ-પ્રતાપ ક્ષમા ક્ષમા ધૃતિઃ ધીરજ શૌચમ્ પવિત્રતા અદ્રોહઃ ઈર્ષ્યારહિતપણું (અને) ન-આતમાનિતા અત્યંત અભિમાનીપણું ન રાખવું તે ભારત હે ભરતવંશી અર્જુન ! દૈવીમ્ દૈવી સંપત્તિમ્ સંપત્તિમાં અભિજાતસ્ય ઉત્પન્ન થએલાને ભવન્તિ હોય છે.

ભાવાર્થઃ ।

વળી અન્ય મનુષ્યો પોતાનો પરાલભ ન કરે એવો પોતાનામાં પ્રતાપ રાખવો એ તેજ, અપમાનાદિ કારણ છતાં પણ અન્તઃકરણમાં ક્રોધ ન ઉત્પન્ન થવા દેવો એ ક્ષમા, અન્તઃકરણની વૃત્તિને દૃઢતર રાખવારૂપ ધૈર્ય, બાહ્ય અને આન્તરિક પવિત્રતા રાખવી એ શૌચ, અન્યનું અશુભ થવાની ઇચ્છા ન

કરવી એ અદ્રોહ, પોતાને વિષે પૂજ્યપણા વિગેરેનું અત્યંત અભિમાન ન રાખવું તે રૂપ અતિમાનિતાનો અભાવ, એ સર્વ હે ભરતવંશી અર્જુન ! દેવી સંપત્તિમાં ઉત્પન્ન થએલા મનુષ્યમાંજ હોય છે અર્થાત્ એ દેવી સંપત્તિનાં છઠ્ઠીશ લક્ષણો જેનામાં હોય છે તેજ મનુષ્ય ભવિષ્યમાં પોતાનું કલ્યાણ કરવા સમર્થ થાય છે. ૩.

દેવી સંપત્તિમાં ઉત્પન્ન થએલા મનુષ્યમાં મોક્ષના કારણ-મૂત આ અભયાદિ સાત્વિક ગુણો ઉત્પન્ન થાય છે પરન્તુ ત્યાગ કરવા યોગ્ય આસુરી સંપત્તિના કયા ગુણો છે તે જણાવે છે.

॥ શ્લોક: ૪ ॥

દમ્ભો દર્પોઽભિમાનશ્ચ ક્રોધઃ પારુષ્યમેવ ચ ।

અજ્ઞાનં ચાભિજાતસ્ય પાર્થ સંપદમાસુરીમ્ ॥ ૪ ॥

પદાનિ:— દમ્ભઃ દર્પઃ અભિમાનઃ ચ ક્રોધઃ પારુષ્યં એવં ચ ।

અજ્ઞાનમ્ ચ અભિજાતસ્ય પાર્થ સંપદમ્ આસુરીમ્ ॥ ૪ ॥

અન્વયાર્થ:—પાર્થ હે પૃથાપુત્ર અર્જુન ! દમ્ભઃ દમ્ભ દર્પઃ દર્પ—ગર્વ અભિમાનઃ અભિમાન ચ અને ક્રોધઃ ક્રોધ એવ, ચ તેમજ પારુષ્યમ્ કઠોરતા ચ અને અજ્ઞાનમ્ અજ્ઞાન (એ) આસુરીમ્ આસુરી સંપદમ્ સંપત્તિમાં—પ્રકૃતિમાં અભિજાતસ્ય ઉત્પન્ન થએલાને (હોય છે).

ભાવાર્થ: ।

હે પૃથાપુત્ર અર્જુન ! પોતાની મહત્તા બતાવવા માટે ધર્માદિનો મિથ્યા આડંબર કરવો એ દમ્ભ, કુલ, ધન વિગે-

રેથી પોતાના અન્તઃકરણને અભિમાની બનાવવું એ દર્પ, યોગ્યતાથી પણ પોતાની વધારે મહત્તા બતાવવી એ અભિમાન, અન્યપર પોતાની ચિત્તવૃત્તિને કઠોર બનાવવી એ ક્રોધ, બીજાને ખરાબ લાગે તેવું ભાષણ કરવું એ પાર્શ્વ અને સત્ અથવા અસત્ વસ્તુનું જ્ઞાન ન હોવું તે અજ્ઞાન એ સર્વ આસુરી સંપત્તિમાં ઉત્પન્ન થયેલા મનુષ્યોને હોય છે, અર્થાત્ આવાં લક્ષણોવાળા આસુરી જીવો ઉર્ધ્વગતિ ન પામતાં ઉત્તરોત્તર અધોગતિનેજ પામે છે. ૪.

દૈવી અને આસુરી સંપત્તિમાં કયી સંપત્તિ કેવું કળ આપે છે તે કહે છે.

॥ શ્લોકઃ ૫ ॥

દૈવી સંપદ્વિમોક્ષાય નિબન્ધાયાસુરી મતા ।

મા શુચઃ સંપદં દૈવીમભિજાતોઽસિ પાણ્ડવ ॥ ૫ ॥

પદાનિઃ—દૈવી સંપદ્ વિમોક્ષાય નિબન્ધાય આસુરી મતાં ।

માં શુચઃ સંપદમ્ દૈવીમ્ અભિજાતૈઃ ઐસિ પાણ્ડવ ॥ ૫ ॥

અન્વયાર્થઃ—દૈવી દૈવી સંપદ્ સંપત્તિ-પ્રકૃતિ વિમોક્ષાય મોક્ષને માટે (અને) આસુરી આસુરી (સંપત્તિ-પ્રકૃતિ) નિબન્ધાય (સંસારના) બન્ધનને માટે મતા માનેલી છે (પણ) પાણ્ડવ હે પાણ્ડુપુત્ર અર્જુન ! મા, શુચઃ તું શેાક ન કર (કારણ કે) દૈવીમ્ દૈવી સંપદમ્ સંપત્તિમાં-પ્રકૃતિમાં અભિજાતઃ-અસિ તું ઉત્પન્ન થયેલો છે.

માવાર્થ: ।

હે અબ્બુન! દેવી અને આસુરી સંપત્તિમાં દેવી સંપત્તિ મનુષ્યોને મોક્ષને મારે થાય છે એટલે તેનાથી મનુષ્યો સંસારમાંથી મુક્ત થાય છે અને આસુરી સંપત્તિ મનુષ્યોને બન્ધનને મારે થાય છે એટલે તેનાથી મનુષ્યો સંસારનું બંધન પામે છે; પરંતુ હે પાણ્ડુપુત્ર અર્જુન! ‘આ બંને સંપત્તિઓમાંથી હું કયી સંપત્તિનો હોઈશ’ એવા વિચારથી તને ક્વચિત્ શોક થતો હશે પરંતુ તેવો શોક તું ન કર કારણ કે તું તો દેવી સંપત્તિમાં ઉત્પન્ન થયેલો છે અર્થાત્ તારું તો બિવિપ્યમાં કલ્યાણજ થવાનું છે. પ.

આગળ “રાક્ષસીમાસુરીં ચૈવ પ્રકૃતિં મોહિનીં શ્રિતા:” એમ કહી રાક્ષસી પ્રકૃતિ પણ એક બુદ્ધી પ્રકૃતિ ગણાવેલી છે અને અહીંયાં તો બે પ્રકૃતિ કહેલી છે પરંતુ રાક્ષસી પ્રકૃતિનો આસુરી પ્રકૃતિમાં જ સમાવેશ થતો હોવાથી મુખ્ય પ્રકૃતિ બેજ પ્રકારની છે તે જણાવવા કહે છે.

॥ શ્લોક: ૬ ॥

द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च ।

दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरः पार्थ मे शृणु ॥ ૬ ॥

પદાનિ:—દ્વૌ ભૂતસર્ગૌ લોકે અસ્મિન્ દૈવ: આસુર: એવં ચં ।

दैवः विस्तरशः प्रोक्तः आसुरः पार्थ मे शृणु ॥ ૬ ॥

અન્વયાર્થ:—અસ્મિન્ આ લોકે હોકને વિષે દ્વૌ બે ભૂત-સર્ગૌ પ્રાણીઓના સર્ગો—સૃષ્ટિઓ—(છે) દૈવ: દૈવ એવ, ચ તેમજ

આસુરઃ આસુર (તેમાં) પાર્થ હે પૃથાપુત્ર અર્જુન ! દૈવઃ દૈવ સર્ગ-દેવી સૃષ્ટિ-વિસ્તરણઃ વિસ્તારથી (મે') પ્રોક્તઃ કહ્યો (છે અને) આસુરઃ આસુર સર્ગ-આસુરી સૃષ્ટિ-એ મારી પાસેથી ચળુ તું સાંભળ.

માવાર્થઃ ।

હે અર્જુન ! આ લોકમાં જે પ્રકારની પ્રાણીઓની સૃષ્ટિ છે એક દેવી અને બીજી આસુરી; પરન્તુ હે પૃથાપુત્ર અર્જુન ! તેમાં દેવી સૃષ્ટિ મે' તને આગળ વિસ્તારથી કહેલી છે અને હવે તું આસુરી સૃષ્ટિને મારી પાસેથી સાંભળ. ૬.

હવેના બાર શ્લોકોથી આસુરી સંપત્તિનું અને તે સંપત્તિ-યુક્ત જનોના સ્વભાવાદિનું વર્ણન કરે છે.

॥ શ્લોકઃ ૭ ॥

પ્રવૃત્તિં ચ નિવૃત્તિં ચ જના ન વિદુરાસુરાઃ ।

ન શૌચં નાપિ ચાચારો ન સત્યં તેષુ વિદ્યતે ॥ ૭ ॥

પદાનિઃ—પ્રવૃત્તિમ્ ચ નિવૃત્તિમ્ ચ જનાઃ ન વિદુઃ આસુરાઃ ।

ન શૌચમ્ ને અપિ ચ આચારઃ ન સત્યમ્ તેષુ વિદ્યતે ॥૭॥

અન્વયાર્થઃ—આસુરાઃ આસુરી સંપત્તિયુક્ત જનાઃ જનો પ્રવૃત્તિમ્ (પુરુષાર્થ ૩૫) પ્રવૃત્તિને ચ અને નિવૃત્તિમ્ (અનર્થકારક કર્મોથી નિવૃત્ત થવા ૩૫) નિવૃત્તિને ચ પણ ન-વિદુઃ બાહ્યતા નથી (વળી) તેષુ તેઓમાં શૌચમ્ પવિત્રતા ન (હોતી) નથી ચ અને આચારઃ સહાચાર અપિ પણ ન (હોતો) નથી (અને) સત્યમ્ સત્ય (પણ) ન-વિદ્યતે હોતું નથી. ૭.

માવાર્થ: ।

હે અર્જુન ! આસુરી સંપત્તિયુક્ત એટલે આસુરી સ્વભાવના જે જનો હોય છે તેઓ પુરુષાર્થથી ધમ, કમમાં પ્રવૃત્ત થઈ તત્ત્વજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટેની પ્રવૃત્તિને અને અનર્થકારક અધર્મનાં કર્મોથી નિવૃત્ત થવારૂપ નિવૃત્તિને જાણતા નથી. વળી તેઓમાં બહારની તેમજ અંદરની પવિત્રતા હોતી નથી તેમ શિષ્ટ પુરુષોએ આચરેલો અથવા કહેલો આચાર અને સત્ય પણ હોતું નથી. ૭.

॥ શ્લોક: ૮ ॥

અસત્યમપ્રતિષ્ઠં તે જગદાહુરનીશ્વરમ ।

અપરસ્પરસંભૂતં કિમન્યત્કામહૈતુકમ્ ॥ ૮ ॥

પદાનિ:—અસત્યમ્ અપ્રતિષ્ઠમ્ તે જગત્ આહું: અનીશ્વરમ્ ।

અપરસ્પરસંભૂતમ્ કિમ્ અન્યત્ કામહૈતુકમ્ ॥ ૮ ॥

અન્વયાર્થ:—તે તેઓ જગત્ જગત્ને અસત્યમ્ અસત્ય અપ્રતિષ્ઠમ્ વ્યવસ્થારહિત અનીશ્વરમ્ ધ્વિરવિનાનું (અને તેથી) અપરસ્પરસંભૂતમ્ પરસ્પરના સંયોગથી ઉત્પન્ન થયલું (અને તેથી) કામહૈતુકમ્ કામજ જેનું કારણ છે અન્યત્ બીજું કિમ્ શું (કારણ હોય) એવું આહુ: કહે છે.

માવાર્થ: ।

વળી તે આસુરી જનો વેદાદિમાં કહેલા કર્મોના કળરૂપ સ્વર્ગાદિ જગત્ને અસત્ય; ધર્મ, અધર્મ, પાપ, પુણ્ય વિગેરેની

વ્યવસ્થા વિનાનું; વળી તેનો કર્તા ઇશ્વર છેજ નહિ એવું અને તેથી તે માત્ર સ્ત્રીપુરુષના સંયોગમાત્રથીજ ઉત્પન્ન થએલું અને ફક્ત વિષયોપલોગજ જેનો હેતુ છે એવું એટલે કે વિષયોપલોગ સિવાય એનો બીજો શો હેતુ હોય એમ કહે છે. ૮.

॥ શ્લોકઃ ૯ ॥

एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः ।

प्रभवन्त्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥ ९ ॥

પદાનિઃ—એતામ્ દૃષ્ટિમ્ અવષ્ટમ્ય નષ્ટાત્માનઃ અલ્પબુદ્ધયઃ ।

પ્રભવન્તિ ઉગ્રકર્માણઃ ક્ષયાય જગતઃ અહિતાઃ ॥ ૯ ॥

અન્વયાર્થઃ—એતામ્ એ દૃષ્ટિમ્ દૃષ્ટિને અવષ્ટમ્ય અવલંબીને નષ્ટાત્માનઃ નાશ પામેલા અન્તઃકરણવાળા (અને) અલ્પબુદ્ધયઃ અલ્પબુદ્ધિવાળા (તેઓ) ઉગ્રકર્માણઃ ઉગ્ર કર્મ કરનારા (અને) અહિતાઃ (જગત્ના) અહિત કરનારા-શત્રુસ્વરૂપ થયા થકા જગતઃ જગત્ના ક્ષયાય નાશને માટે પ્રભવન્તિ ઉત્પન્ન થાય છે.

માવાર્થઃ ।

હે અર્જુન ! આ પ્રમાણે પૂર્વમાં કહ્યા પ્રમાણેની દૃષ્ટિને અવલંબીને અર્થાત્ તેવા પ્રકારની બુદ્ધિ રાખીને આત્માનાત્મના વિવેકમાં શૂન્ય અન્તઃકરણવાળા એટલે કે મલીન મનવાળા અને તેથીજ અલ્પબુદ્ધિવાળા એટલે દેહનેજ આત્મા માની પ્રત્યક્ષનેજ પ્રમાણ માનનારા તેઓ ભયંકર કર્મોને કરવાવાળા અને જગત્નું અકલ્યાણ કરતા થકા જગતનો નાશ કરવા માટેજ પ્રવૃત્ત થાય છે. ૯.

॥ શ્લોકઃ ૧૦ ॥

કામમાશ્રિત્ય દુષ્પૂરં દમ્ભમાનમદાન્વિતાઃ ।

મોહાદ્ગૃહીત્વાઽસદ્ગ્રાહાન્પ્રવર્તન્તેઽશુચિવ્રતાઃ ॥ ૧૦ ॥

પદાનિઃ—કામંમ્ આશ્રિત્ય દુષ્પૂરંમ્ દમ્ભમાનંમદાન્વિતાઃ ।

મોહાદ્ ગૃહીત્વાં અસદ્ગ્રાહાન્ પ્રવર્તન્તે અશુચિવ્રતાઃ ॥ ૧૦ ॥

અન્વયાર્થઃ—(વળી તેઓ) દુષ્પૂરંમ્ દુઃખથી પૂર્ણ થાય
એવા કામમ્ અભિલાષને આશ્રિત્ય સેવીને દમ્ભમાનમદાન્વિતાઃ
દમ્ભ, માન અને મદથી યુક્ત (અને) અશુચિવ્રતાઃ અશુભ
આચરણવાળા થયા થકા મોહાત્ મોહથી અસદ્ગ્રાહાન્ અશુભ
નિશ્ચયોને ગૃહીત્વા ગ્રહણ કરીને પ્રવર્તન્તે (જગત્માં) પ્રવર્તે છે.

ભાવાર્થઃ ।

વળી તેઓ મહામહેનતે પણ પૂર્ણ ન થઈ શકે એવી અ-
ભિલાષાઓ મનમાં રાખીને દમ્ભ, માન અને મદયુક્ત અને
અપવિત્ર આચરણ કરવાવાળા થયા થકા મોહથી ' અમુક કર્મથી
હું અમુક દેવને પ્રસન્ન કરીશ અને અમુક વસ્તુ મેળવીશ અથવા
અમુક પ્રકારનું વિષયોનું સુખ હું ભોગવીશ ' એવા પ્રકારના અશુભ
નિશ્ચયો કરીને જગતમાં પોતાની પ્રવૃત્તિ કરે છે અર્થાત્ તેઓ
અશુભ કર્મો કરવામાંજ પોતાનું જીવન વ્યતીત કરે છે. ૧૦.

॥ શ્લોકૌ ૧૧-૧૨ ॥

ચિન્તામપરિમેયાં ચ પ્રલયાન્તામુપાશ્રિતાઃ ।

કામોપભોગપરમા એતાવદિતિ નિશ્ચિતાઃ ॥

આશાપાશશતૈર્બદ્ધાઃ કામક્રોધપરાયણાઃ ।

ઈહન્તે કામભોગાર્થમન્યાયેનાર્થસંચયાન્ ॥ ૧૧-૧૨ ॥

પદાનિઃ—ચિન્તામ અપરિમેયામ્ ચ પ્રલયાન્તામ્ ઉપાશ્રિતાઃ ।

કામોપભોગપરમાઃ એતાવત્ ઈતિ નિશ્ચિતાઃ ॥

આશાપાશશતૈઃ બદ્ધાઃ કામક્રોધપરાયણાઃ ।

ઈહન્તે કામભોગાર્થમન્યાયેન અર્થસંચયાન્ ॥ ૧૧-૧૨ ॥

અન્વયાર્થઃ—ચ વળી અપરિમેયામ્ ન માપી શકાય એવી પ્રલયાન્તામ્ પ્રલય-મરણ-પર્યન્તની ચિન્તામ્ ચિન્તાને ઉપાશ્રિતાઃ આશ્રય કરી રહેલા કામોપભોગપરમાઃ કામ-વિષય-નો ઉપલોગ કરવામાંજ તત્પર રહેલા (અને) એતાવત્ એટલુંજ- (વિષયસુખજ કર્તવ્ય છે) ઇતિ એ પ્રમાણે નિશ્ચિતાઃ નિશ્ચયવાળા આશાપાશશતૈઃ સેકડે આશારૂપી પાશોથી બદ્ધાઃ બંધાયેલા (તેઓ) કામક્રોધપરાયણાઃ કામ અને ક્રોધને વશ થયા થકા કામભોગાર્થમ્ વિષયોપલોગને માટે અન્યાયેન અન્યાયથી અર્થ-સંચયાન્ દ્રવ્યના ઢગલાઓને ઈહન્તે ઇચ્છે છે.

માવાર્થઃ ।

વળી માપ ન થઈ શકે એવી અર્થાત્ હુદ વિનાની, મરણ-પર્યન્ત આહુ રહે એવી ચિન્તાનો આશ્રય કરીને એટલે કે તેવા

પ્રકારની ઉપાધિ ઠેકાણેને વિષયોનો ઉપલોગ કરવામાંજ તત્પર અને ફક્ત એટલો વિષયોપલોગજ જીવનમાં ખરું કર્તવ્ય છે એ પ્રમાણે નિશ્ચયવાળા અને 'હું અમુક કરીશ ને હું અમુક મેળવીશ' વિગેરે અનેક આશાઓરૂપી પાશોથી બંધાયેલા તેઓ કામ અને ક્રોધને વશ થયા થકા વિષયોપલોગ કરવા માટે અન્યાયથી અર્થાત્ ચોરી વિગેરે અધર્માચરણથી દ્રવ્યના ઢગલા લેવા કરવાને માટે ઇચ્છા કરે છે. ૧૧-૧૨.

હવે ચાર પ્રકારના આસુરી સંપત્તિવાળા જીવોનું મનો-
રાજ્ય કેવા પ્રકારનું હોય છે તે કહે છે.

॥ શ્લોક: ૧૩ ॥

इदमद्य मया लब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम् ।

इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥ ૧૩ ॥

પદાનિ:—इदम् अद्य मया लब्धम् इमम् प्राप्स्ये मनोरथम् ।

इदम् अस्ति इदम् अपि मे भविष्यति पुनः धनम् ॥ ૧૩ ॥

અન્વયાર્થ:—इदम् आ अद्य आः मया मे लब्धम् मे-
जान् (અને) इमम् आ मनोरथम् मनोरथने प्राप्स्ये हूं मेज-
वीश (વળી) इदम् आ (ધન મારે) अस्ति છે (અને) पुनः
वली इदम् आ (वीज्जु) धनम् धन अपि પણ मे मારે भवि-
ष्यति થશે.

માવાર્થઃ ।

આ મારી અમુક ધનાદિ ઇચ્છિત વસ્તુ આજે મેં મેળવી
અને વળી અમુક વસ્તુને મેળવીને હું મારા આ મનોરથને પૂર્ણ
કરીશ. વળી આ આટલું ધનાદિ મારી પાસે છે અને વળી બીજું
પણ વધારે ધનાદિ પાછું મને મળશે. ૧૩.

॥ શ્લોકઃ ૧૪ ॥

असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि ।

ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवान्सुखी ॥ ૧૪ ॥

પદાનિઃ—અસૌ મયા હતઃ શત્રુઃ હનિષ્યે ચ અપરાંન અપિ ।

ईश्वरः अहम् अहम् भोगी सिद्धः अहम् बलवान् सुखी ॥ ૧૪ ॥

અન્વયાર્થઃ—અસૌ આ શત્રુઃ શત્રુઃ મયા મેં હતઃ માર્યો ચ
અને અપરાંન બીજાઓને અપિ પણ હનિષ્યે હું હણીશ (વળી)
અહમ્ હું ईश्वरઃ ઇશ્વર અહમ્ હું ભોગી ભોગભોગવનારો (અને)
અહમ્ હું (જ) સિદ્ધઃ સિદ્ધ બલવાન બળવાળો (અને) સુખી
સુખી છું. ૧૪.

માવાર્થઃ ।

આ મારા અમુક શત્રુને મેં માર્યો અને વળી બીજા શત્રુ-
ઓને પણ હું મારીશ. વળી હું જ ઇશ્વર એટલે સર્વ પ્રકારના
ઐશ્વર્યવાળો છું, હું જ વિવિધપ્રકારના ભોગ ભોગવનારો છું
અને હું જ સર્વ પ્રકારની પુત્રપૌત્રાદિ સિદ્ધિવાળો બલવાન અને
સુખી છું. ૧૪.

॥ श्लोकौ १५-१६ ॥

आढ्योऽभिजनवानस्मि कोऽन्योऽस्ति सदृशो मया ।

यक्ष्ये दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः ॥

अनेकचित्तविभ्रान्ता मोहजालसमावृताः ।

प्रसक्ताः कामभोगेषु पतन्ति नरकेऽशुचौ ॥१५-१६॥

पदानिः—आढ्यः अभिजनवान् अस्मि कः अन्यः अस्ति सदृशः मया ।

यक्ष्ये दास्यामि मोदिष्ये इति अज्ञानविमोहिताः ॥

अनेकचित्तविभ्रान्ताः मोहजालसमावृताः ।

प्रसक्ताः कामभोगेषु पतन्ति नरके अशुचौ ॥१५-१६॥

अन्वयार्थः—आढ्यः धनवाणो (अने) अभिजनवान्
 दुणवाणो—कुलीन अस्मि हुं हुं मया मारा सदृशः सरथो अन्यः
 थीने कः के.णु अस्ति छे (वणी) यक्ष्ये हुं यक्ष करीश दास्यामि
 हुं दान आपीश (अने) मोदिष्ये हुं आनंद पाभीश इति ये
 प्रभाणु अज्ञानविमोहिताः अज्ञानथी अत्यन्त मोह पाभेला
 अनेकचित्तविभ्रान्ताः विविधप्रकारना संकटपेथी अमित थयेला
 (अने) मोहजालसमावृताः मोहदुष्पी ललथी वीटायला (तेओ)
 कामभोगेषु विषयेना उपलोगोने विषे प्रसक्ताः आसक्त थया
 थका अशुचौ अपवित्र-गंदा येवा नरके नरकने विषे पतन्ति
 यडे छे.

માવાચ્યઃ ।

વળી હુંજ ધનાઢ્ય અને કુલવાન છું, મારા સરખો બીજો ચઢીયાતો જગતમાં કોણ છે ? અર્થાત્ મારી બરાબરી કરી શકે એવો કોઈ પણ માણસ નથી. વળી હું મોટા મોટા યજ્ઞો કરીશ, હું ઉત્તમ પ્રકારનાં દાન આપીશ અને તેથી આનંદ પામીશ. આ પ્રમાણે અજ્ઞાનથી અત્યંત મોહને વશ થયલા, અનેક પ્રકારના સંકલ્પવિકલ્પથી જેમનાં ચિત્ત બ્રમિત થયેલાં છે એવા અને મોહરૂપી જાળથી વીંટાયલા તે આસુરી જીવો વિષ-યોનો ઉપભોગ કરવામાંજ પ્રવૃત્ત થયા થકા અન્તમાં અપવિત્ર એવા નરકને વિષે પડે છે અર્થાત્ એવા પ્રકારનાં દુર્લક્ષણોથી તેઓ ભગવત્સ્વરૂપને જાણવા માટે સમર્થ ન થતાં અન્તે પાપ-કર્મોથી અધોગતિનેજ પામે છે. ૧૫-૧૬.

॥ શ્લોકૌ ૧૭-૧૮ ॥

આત્મસંભાવિતાઃ સ્તબ્ધા ધનમાનમદાન્વિતાઃ ।

યજન્તે નામયજ્ઞૈસ્તે દમ્ભેનાવિધિપૂર્વકમ્ ॥

અહંકારં બલં દર્પં કામં ક્રોધં ચ સંશ્રિતાઃ ।

મામાત્મપરદેહેષુ પ્રદ્વિષન્તોઽભ્યસૂયકાઃ ॥૧૭-૧૮ ॥

પદાનિઃ—આત્મસંભાવિતાઃ સ્તબ્ધાઃ ધનમાનમદાન્વિતાઃ ।

યજન્તે નામયજ્ઞૈઃ તે દમ્ભેનાવિધિપૂર્વકમ્ ॥

અહંકારમ્ બલમ્ દર્પમ્ કામમ્ ક્રોધમ્ ચ સંશ્રિતાઃ ।

મામ્ આત્મપરદેહેષુ પ્રદ્વિષન્તઃ અભ્યસૂયકાઃ ॥૧૭-૧૮ ॥

અન્વયાર્થઃ—(વળી) આત્મસંભાવિતાઃ પોતાની મેળેજ પોતાને મોટા માનનારા સ્તબ્ધાઃ ઉદ્ધત ધનમાનમદાન્વિતાઃ ધન, માન અને મદદથી યુક્ત અહંકારમ્ અહંકારને બલમ્ બલને વર્ષમ્ ગર્વને કામમ્ કામને ચ અને ક્રોધમ્ ક્રોધને સંશ્રિતાઃ આશ્રય કરી રહેલા આત્મપરવેદેષુ પોતાના અને અન્યના દેહોને વિષે (રહેલા) મામ્ મને (મારો) પ્રત્વિષન્તઃ દ્વેષ કરનારા (અને) અમ્યસૂચકાઃ ઈર્ષ્યાવાળા તે તેઓ વસ્તુને દૃઢથી અવિધિપૂર્વકમ્ વિધિરહિત જેમ થાય તેમ નામયજ્ઞૈઃ નામમાત્રના યજ્ઞોવડે યજન્તે યજન કરે છે.

માવાર્થઃ ।

વળી પોતેજ પોતાને પૂજ્ય માની, પોતાની ઇચ્છાએજ મોટા થઈ બેઠેલા, ઉદ્ધત, ધન, અભિમાન અને મદદથી યુક્ત, અહંકાર, બલ, ગર્વ, કામ-વિષયોપલોગોનો અભિલાષ, અને ક્રોધ એ સર્વને વશ થયેલા અને પોતાનામાં અને બીજાઓના દેહોને વિષે રહેલા જે હું તેનો દ્વેષ કરનારા તેમજ મિથ્યા નિન્દા વિગેરેથી મહાન પુરૂષોની ઈર્ષ્યા કરનારા તે આસુરી જીવો દૃઢથી-ધર્મના મિથ્યા આડંબરથી શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિને છોડીને નામમાત્રના યજ્ઞોવડેજ યજન કરે છે. ૧૭-૧૮.

॥ શ્લોકઃ ૧૯ ॥

તાનહં દ્વિષતઃ કૂરાન્ સંસારેષુ નૃરાધમાન્ ।

ક્ષિપામ્યજસ્રમશુભાનાસુરીષ્વેવ યોનિષુ ॥ ૧૯ ॥

પદાનિ:—તાન્ અહં ધ્વ દ્વિષતઃ કૂરાન્ સંસારેષુ નરાધમાન્ ।

ક્ષિપામિ અજસ્રમ્ અશુભાન્ આસુરીષુ ઈવ યોનિષુ ॥૧૯॥

અન્વયાર્થઃ—તાન્ તે (મારો) દ્વિષતઃ દ્વેષ કરનારા કૂરાન્ કૂર (અને) અશુભાન્ અશુભ આચરણવાળા નરાધમાન્ અધમ પ્રાણીઓને અહમ્ હું સંસારેષુ સંસારોને વિષે (પણ) આસુરીષુ આસુરી-અધમ યોનિષુ-એવ યોનિઓમાંજ અજસ્રમ્ હુમેશાં ક્ષિપામિ નાંખું છું.

ભાવાર્થઃ ।

હે અર્જુન ! તે મારો દ્વેષ કરનારા ભયંકર અને અશુભ એટલે નિન્દિત કર્મ કરનારા નરાધમોને સંસારોમાં-જન્મો-જન્મમાં આસુરી એટલે સિંહવ્યાધિ વિગેરેની કૂર એવી અશુભ યોનિઓને વિષેજ હુમેશાં હું નાંખું છું અર્થાત તેવી યોનિઓ-માંજ હું તેઓને જન્મ આપું છું. ૧૯.

॥ શ્લોકઃ ૨૦ ॥

આસુરીં યોનિમાપન્ના મૂઢા જન્મનિ જન્મનિ ।

મામપ્રાપ્યૈવ કૌન્તેય તતો યાન્ત્યધમાં ગતિમ્ ॥૨૦॥

પદાનિ:—આસુરીં યોનિં આપન્નાઃ મૂઢાઃ જન્મનિ જન્મનિ ।

મામ્ અપ્રાપ્યૈવ કૌન્તેય તતઃ યાન્તિ અર્ધમામ્ ગતિમ્ ૨૦

અન્વયાર્થઃ—કૌન્તેય હે કુન્તાપુત્ર અર્જુન ! (ત્યારપછી) જન્મનિ-જન્મનિ જન્મો-જન્મમાં આસુરીમ્ આસુરી એવી

યોનિમ્ યોનિને આપજ્ઞા: પ્રાપ્ત થએલા (તેઓ) મૂઢા: મોઢ-
યુક્ત થયા થકા મામ્ મને અપ્રાપ્ય-एव ન પામીનેજ તત: તેથી
(પણ) અધર્મોમ્ અધર્મ એવી ગતિમ્ ગતિને યાન્તિ પામે છે.

માવાર્થ: ।

હે કુન્તાપુત્ર અર્જુન ! આ પ્રમાણે પ્રત્યેક જન્મમાં આ-
સુરી એવી અધર્મ યોનિમાં જન્મેલા તે આસુરી જીવો મોઢ
પામ્યા થકા મને ન પામીને ત્યાર પછી પૂર્વમાં કહ્યા કરતાં પણ
અધર્મ એવી ગતિને ઉત્તરોત્તર પામે છે. ૨૦.

આસુરી સંપત્તિ ત્યજવા યોગ્ય છે, તેમાં પણ તેના મૂળ
ભૂત ત્રણ દોષો તો અવશ્ય ત્યજવા યોગ્ય છે તે કહે છે.

॥ શ્લોક: ૨૧ ॥

ત્રિવિધં નરકસ્યેદં દ્વારં નાશનમાત્મન: ।

કામ: ક્રોધસ્તથા લોભસ્તસ્માદેતન્નયં ત્યજેત્ ॥૨૧॥

પદાનિ:—ત્રિવિધમ્ નરકસ્યેદમ્ દ્વારમ્ નાશનમ્ આત્મન: ।

કામઃ ક્રોધઃ તથા લોભઃ તસ્માત્ એતેત્ ત્રયમ્ ત્યજેત્ ॥૨૧॥

અન્વયાર્થ:—આત્મન: આત્માનો—પોતાનો નાશનમ્ નાશ
કરનાર કામ: કામ ક્રોધ: ક્રોધ તથા તેમજ લોભ: લોભ હૃદય
આ ત્રિવિધમ્ ત્રણ પ્રકારનું નરકસ્ય નરકનું દ્વારમ્ દ્વાર (છે)
તસ્માત્ તેથી એત્ત એ ત્રયમ્ ત્રણને (માણસે) ત્યજેત્ ત્યજવાં
(બેધએ.)

કરી શકે છે અર્થાત્ તેજ તપ વિગેરે કરી શકે છે અને ત્યારપછી ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ ગતિને પામે છે એટલે મોક્ષને મેળવે છે. અર્થાત્ જે પુરૂષ એ કામ, ક્રોધ અને લોભથી મુક્ત હોય છે તેજ ઉત્તરોત્તર આત્મકલ્યાણ કરતો થકો અન્તે મુક્તિ મેળવી શકે છે. ૨૨.

॥ શ્લોક: ૨૩ ॥

ય: શાસ્ત્રવિધિમુત્મજ્ય વર્તતે કામકારત: ।

ન સ સિદ્ધિમવાપ્નોતિ ન સુખં ન પરાં ગતિમ્ ॥૨૩॥

પદાનિ:—ય: શાસ્ત્રવિધિમ્ ઉત્મજ્ય વર્તતે કામકારત: ।

ન સ: સિદ્ધિમ્ અવાપ્નોતિ ન સુખં ન પરાં ગતિમ્ ૨૩॥

અન્વયાર્થ:—ય: જે (પુરૂષ) શાસ્ત્રવિધિમ્ શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિને ઉત્મજ્ય છોડીને કામકારત: ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતે વર્તે છે સં: તે પુરુષ: પુરૂષ સિદ્ધિમ્ સિદ્ધિને—આત્મજ્ઞાનને ન—અવાપ્નોતિ પામતો નથી (તેમજ) સુખમ્ સુખને ન નહિ (અને) પરામ્ ઉત્તમ એવી ગતિમ્ ગતિને—મોક્ષને (પણ) ન (અવાપ્નોતિ) પામતો નથી.

માવાર્થ: ।

હે અર્જુન ! જે પુરૂષ વેદ અને શાસ્ત્રમાં કહેલા કર્તવ્ય વિધિને છોડીને પોતાની ઇચ્છા મુજબ આ સંસારમાં વર્તે છે તે પુરૂષ અન્ત:કરણની શુદ્ધિદ્વારા તત્વજ્ઞાનની—આત્મજ્ઞાનની સિદ્ધિને

પામતો નથી અને તેથી સુખ પણ મેળવતો નથી અને તેથી તે અન્તમાં ઉત્તમ એવી મોક્ષરૂપ ગતિને પણ પામતો નથી. ૨૩.

॥ શ્લોકઃ ૨૪ ॥

તસ્માच्छાસ્ત્રં પ્રમાણં તે કાર્યાકાર્યવ્યવસ્થિતૌ ।

જ્ઞાત્વા શાસ્ત્રવિધાનોક્તં કર્મ કર્તુમિહાર્હસિ ॥ ૨૪ ॥

પદાનિ:—તસ્માત્ શાસ્ત્રમ્ પ્રમાણમ્ તે કાર્યાકાર્યવ્યવસ્થિતૌ ।

જ્ઞાત્વા શાસ્ત્રવિધાનોક્તમ્ કર્મ કર્તુમ્ ઇહાર્હસિ ॥ ૨૪ ॥

અન્વયાર્થ:—તસ્માત્ તેથી કાર્યાકાર્યવ્યવસ્થિતૌ કરવા યોગ્ય અને ન કરવા યોગ્યની વ્યવસ્થામાં શાસ્ત્રમ્ શાસ્ત્ર (જ) તે તારે માટે પ્રમાણમ્ પ્રમાણ છે (માટે) ઇહ આ લોકમાં શાસ્ત્ર-વિધાનોક્તમ્ શાસ્ત્રવિધિપ્રમાણે કહેલા કર્મ કર્મને જ્ઞાત્વા જાણીને (તે પ્રમાણેજ કર્મ) કર્તુમ્ કરવા માટે અર્હસિ તું યોગ્ય છે.

માવાર્થ: ।

હે અર્જુન ! તે હેતુથી કરવા યોગ્ય અને ન કરવા યોગ્ય કર્મની વ્યવસ્થામાં એટલે નિશ્ચયમાં શ્રુતિસ્મૃત્યાદિ શાસ્ત્રોજ તારે માટે પ્રમાણ છે અર્થાત્ શાસ્ત્રવિધિ પ્રમાણેજ કર્તવ્ય અકર્તવ્યનો વિવેક સમજવો જોઈએ. માટે શાસ્ત્રમાં વિધિરૂપે કહેલા કર્મને જાણી અને તે પ્રમાણેજ આ લોકમાં કર્મ કરવાને માટે તું યોગ્ય છે. અર્થાત્ શાસ્ત્રવિધિ પ્રમાણેજ કર્તવ્યાકર્તવ્યનો વિચાર કરી કર્મ કરનાર મનુષ્ય દેવીસંપત્તિના જીવો

થાય છે અને તેવા દેવી સંપત્તિનાં પૂર્વેક્ત લક્ષણોયુક્ત જનોજ
ભક્તિયાણુ કરી શકે છે અને તેથી ઉત્તરોત્તર તેવા જીવોજ
અંતમાં મુક્તિ મેળવવા સમર્થ થાય છે. ૨૪.

આ પ્રમાણે આ ૧૬ મા અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને
મુમુક્ષુ જનોએ સાત્વિકગુણોત્પાદક દેવી સંપત્તિ મેળવી, આસુરી
સંપત્તિના દોષોથી મુક્ત થઇ અર્થાત્ કામક્રોધાદિ સર્વ વિષ-
યોનો ત્યાગ કરી શાસ્ત્રમાં કહેલા વિધિપ્રમાણેજ કર્મ કરતાં આ-
ત્મજ્ઞાન મેળવી ભગવત્સ્વરૂપને જાણી તેને મેળવવા શક્તિમાન
થવું જોઈએ એમ કહેલું છે; અને તેથીજ તે ભગવત્સ્વરૂપના
જ્ઞાનમાં મુખ્ય દેવી સંપત્તિ કારણ હોવાથી તેનું વર્ણન આ
અધ્યાયમાં કરેલું છે. એટલે જ જનો આ ભગવત્કથનાનુસાર દેવી
સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરી ભગવત્સ્વરૂપનું જ્ઞાન મેળવે છે તેઓજ અંતે
તે પરમાત્માના પુરૂષોત્તમ સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવારૂપ મુક્તિને
મેળવી શકે છે.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णा-
र्जुनसंवादे दैवासुरसंपद्विभागयोगो नाम षोडशोऽध्यायः ॥

સમાપ્ત:

॥ ॐ ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

नयदेव नयदेव वंदे गोपालम् ।

भृगमदशोभितभालं ध्रुवनत्रयपालम् ॥ ६

निर्भुषुसशुलाकारं संहतभूभारम् ।

मुरहरनंदकुमारं मुनिजनसुभकारम् ॥

वृन्दावनसंन्यारं क्षैरतुभमखिहारम् ।

ककुलुपापारावारं गोवर्धनधारम्

नयदेव नयदेव वंदे गोपालम् ॥ १ ॥

मुरलीवादनश्रोत्रं सप्तस्वरगीतम् ।

स्थलचरजलचरचरनचरं गितसद्गीतम् ॥

स्तांभितयमुनातोयं अगणितवरचरितम् ।

गोपीजनमनमोहनदान्तं श्रीकान्तम् ॥

नयदेव नयदेव वंदे गोपालम् ॥ २ ॥

रासक्रीडामंडलवेष्टितमजलसनम् ।

मध्येतांडवमंडितकुवलयदलनयनम् ॥

कुसुमितकाननरं गितमंदरिमतवदनम् ।

दक्षिणरकालीयदमनं पक्षीचरगमनम् ॥

नयदेव नयदेव वंदे गोपालम् ॥ ३ ॥

अभिनवनम्रनितयोरं करधृतद्विगोलम् ।

लीलानटवरमेलं धृतकांयनयैलम् ॥

निर्जररक्षुशीलं विदलितरिपुजलम् ।

स्वभक्तजनतापालं नय नय गोपालम् ॥

नयदेव नयदेव वंदे गोपालम् ॥ ४ ॥

मसी मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि ।
 ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवान्सुखी ॥ १३ ॥
 आढ्योऽभिजनवानस्मि कोऽन्योऽस्ति सङ्गशो मया ।
 भुञ्जि वास्यामि मोविष्य इत्यज्ञानविमोहिताः ॥ १५ ॥
 क्वचित्तविभ्रान्ता मोहजालसमावृताः ।
 काः कामभोगेषु पतन्ति नरकेऽशुचौ ॥ १६ ॥
 आत्मसंभाविताः स्तब्धा धनमानमहान्विताः ।
 यजन्ते नामयज्ञैस्ते दम्भनाविधिपूर्वकम् ॥ १७ ॥
 अहंकारं बलं दुर्पं कामं क्रोधं च संभ्रिताः ।
 मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषन्तोऽभ्यसूयकाः ॥ १८ ॥
 तानहं द्विषतः क्रूरान् संसारेषु नराधमान् ।
 क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव योनिषु ॥ १९ ॥
 आसुरीं योनिमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि ।
 मामप्राप्यैव कौन्तेय ततो यान्त्यधमां गतिम् ॥ २० ॥
 विविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः ।
 कामः क्रीडस्तथा लोभस्तस्मादेतन्नयं त्यजेत् ॥ २१ ॥
 एतैर्विमुक्तः कौन्तेय तमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः ।
 आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिम् ॥ २२ ॥
 यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः ।
 न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न परां गतिम् ॥ २३ ॥
 तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ ।
 ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमिहार्हसि ॥ २४ ॥

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन-
 संवादे देवासुरसंपद्विभागयोगो नाम षोडशोऽध्यायः ॥

समाप्तः

॥ श्रीमद्भગવत्સ્મરણપાઠશાલા ॥

॥ દેવી સંપદ્વિમોક્ષાય નિવન્ધયાયાસુરીમતા ।

સર્વધર્મોન્નરતિચક્ર્ય માતેકં શરણં વ્રજ । ઓ
સર્વપાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચઃ ॥ ભગવાન
કહે છે કે, 'હે અર્જુન ! સર્વ ધર્મોને છોડીને તું મારે
આવ, હું તને સર્વ પાપોમાંથી મુક્ત કરીશ મારે
ન કરે.' આવા દયાળુ પરમાત્માના સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થવાનું
કયો મનુષ્ય ન કરે ! સર્વ કરેજી. પરંતુ ભગવાનના તે
પ્રાપ્ત થવા સાત્વિકગુણ્યુક્ત દેવીસંપત્તિમાન થવાની
જરૂર છે અને તેના થવા માટે તો ઉત્તમ મહાગુરુદ્વારા
શ્રવણ, મનન, અને નિદિધ્યાસન અપેક્ષિત રહે છે. ન
ભગવાને શ્રીમુખેજ કહેલું છે કે, 'હે અર્જુન !-ઉપ
તે જ્ઞાનં જ્ઞાનિનસ્તત્ત્વદર્શિનઃ-તત્ત્વવેતા જ્ઞાનિઓ તને ત
જ્ઞાનનો ઉપદેશ કરશે.' અર્થાત્ ઉત્તમ ઉપદેશદ્વારાજ ભગવત્સ્વ-
રૂપનું જ્ઞાન મેળવી મનુષ્ય પોતાના જીવનને ઉચ્ચ ક્ષેત્રી તરફ ઉત્ત-
રોત્તર લઈ જઈ ભગવત્સ્વરૂપને પ્રાપ્ત કરવા સમર્થ થાય છે.

આ હેતુથી આશ્રય જોલોકવાસી અંધુ નૃસિંહદાસ
શામજીના સ્મરણાર્થ ઉપરોક્ત "શ્રીમદ્ભગવત્સ્મરણપાઠશાલા
સ્થાપન કરવામાં આવી છે. સમય પછી સંજ્ઞાનોને અનુ-
આદ તે પ્રમાણે રાખવામાં આવ્યો છે તો આશા છે કે ભગ-
વત્ત્રિય સર્વ સંજ્ઞાનો તેના જીવનમાંના યથાવકાશે લાભ લે
પોતાના જન્મની સાર્થકતા કરશે.

સમય નીચે પ્રમાણે છે.

દરરોજ રાત્રિના (મું. રા.) ૮ થી ૯ સુધી

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા પર પ્રવચન.

પાઠશાળાનું ઠેકાણું,
સુધવીસદન,
સેનકરદે રોડ, ખેતવાડી,
ચીજ ગલીને નાકે.

શ્રી ભગવત્કૃપાભિલાષી
દુર્લભદાસ શામજી સંધ્ય
ભગવત્સ્મરણ.

